

**TRƯỜNG ĐẠI HỌC VĂN HÓA HÀ NỘI
KHOA VĂN HÓA DÂN TỘC THIỂU SỐ**

**TỔ CHỨC PHE/HỘI CỦA NGƯỜI TÀY Ở XÃ ĐỊNH
BIÊN, HUYỆN ĐỊNH HOÁ, TỈNH THÁI NGUYÊN**

**KHÓA LUẬN TỐT NGHIỆP
(KHÓA 13: 2007 - 2011)**

Sinh viên thực hiện : ĐỖ THỊ HỒNG NHUNG
Giảng viên hướng dẫn : PGS.TS. TRẦN BÌNH

HÀ NỘI, 2011

LỜI CẢM ƠN

Khóa luận tốt nghiệp này được hoàn thành với sự giúp đỡ tận tình của cán bộ và nhân dân xã Định Biên (Định Hóa, Thái Nguyên), các thầy cô giáo Khoa Văn hóa dân tộc thiểu số, PGS.TS. Trần Bình. Nhân đây em xin gửi lời cảm ơn chân thành đến tất cả và mong nhận được những ý kiến đóng góp quý báu.

Mặc dù đã rất cố gắng, nhưng do khả năng có hạn nên khóa luận chắc chắn không tránh khỏi những thiếu sót. Em mong nhận được ý kiến đóng góp của các thầy, cô giáo và tất cả những ai quan tâm đến đề tài này.

Em xin trân trọng cảm ơn!

Hà Nội, ngày 20 tháng 5 năm 2011

Sinh viên

Đỗ Thị Hồng Nhung

MỤC LỤC

MỞ ĐẦU	1
1. Lý do chọn đề tài	5
2. Lịch sử nghiên cứu	6
3. Mục đích nghiên cứu	7
4. Đối tượng, phạm vi, địa bàn nghiên cứu	8
5. Phương pháp nghiên cứu	8
6. Đóng góp của khóa luận	9
7. Nội dung và bố cục của khóa luận	9
Chương 1: KHÁI QUÁT VỀ NGƯỜI TÀY Ở XÃ ĐỊNH BIÊN, HUYỆN ĐỊNH HÓA, TỈNH THÁI NGUYÊN	10
1.1. Đặc điểm tự nhiên, xã hội nơi cư trú	10
1.1.1. Đặc điểm tự nhiên	10
1.1.2. Đặc điểm kinh tế-xã hội	11
1.2. Khái quát về người Tày ở xã Định Biên	17
1.2.1. Nguồn gốc, lịch sử cư trú, dân số và phân bố dân cư	17
1.2.2. Đặc điểm văn hóa	18
Chương 2: PHE/HỘI TRONG XÃ HỘI TRUYỀN THỐNG CỦA NGƯỜI TÀY Ở XÃ ĐỊNH BIÊN, HUYỆN ĐỊNH HÓA, TỈNH THÁI NGUYÊN..	25
2.1. Các khái niệm liên quan	25
2.2. Tổ chức, thiết chế của phe/hội trong xã hội truyền thống	26
2.3. Vai trò của phe/hội trong tang ma	29
2.4. Vai trò của phe/hội trong cưới xin, làm nhà mới, lễ hội	37
2.5. Những giá trị của phe/hội	44
2.5.1. Giá trị xã hội	44
2.5.2. Góp phần bảo tồn bản sắc văn hóa tộc người	47
2.5.3. Giáo dục, củng cố nâng cao ý thức đoàn kết cộng đồng	48

Chương 3: NHỮNG BIẾN ĐỔI CỦA PHE/HỘI TRONG XÃ HỘI NGƯỜI TÀY Ở XÃ ĐỊNH BIÊN, HUYỆN ĐỊNH HÓA, TỈNH THÁI NGUYÊN HIỆN NAY	53
3.1. Những biến đổi của <i>phe/hội</i> hiện nay	53
3.1.1. Biến đổi về tổ chức	53
3.1.2. Biến đổi vai trò của <i>phe/hội</i> trong đời sống hiện nay	55
3.2. Nguyên nhân của sự biến đổi	59
3.2.1. Tiền đề về kinh tế, xã hội	59
3.1.2. Tiền đề về văn hóa	60
3.3. Giải pháp bảo tồn và phát huy giá trị của <i>hội/phe</i> hiện nay	61
KẾT LUẬN	66
DANH MỤC TÀI LIỆU THAM KHẢO	68
PHỤ LỤC	70

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

Việt Nam là một quốc gia đa dân tộc với nhiều bản sắc văn hóa riêng của từng dân tộc. Các dân tộc cùng chung sống, đoàn kết, gắn bó và giúp đỡ lẫn nhau cùng phát triển trong suốt hàng ngàn năm qua. Tất cả những điều đó đã tạo nên một bức tranh văn hóa các dân tộc vô cùng đặc sắc. Những gì đã là văn hóa thì đều có giá trị, văn hóa có rất nhiều mảng khác nhau như văn hóa mưu sinh, văn hóa vật chất, văn hóa tinh thần...trong đó mỗi mảng đó lại gồm nhiều vấn đề khác nhau. Và như vậy quan hệ xã hội cũng là một mảng của văn hóa, cũng mang những giá trị riêng. Cùng với việc nghiên cứu tổng thể các vấn đề của một tộc người thì tìm hiểu về mối quan hệ cộng đồng có ý nghĩa không chỉ về mặt khoa học mà còn có ý nghĩa thực tiễn nhằm phát huy truyền thống của dân tộc đó trong giai đoạn mới.

Như chúng ta biết lịch sử con người bắt đầu ràng buộc với nhau bằng quan hệ huyết thống, tiến lên một bước là quan hệ dòng họ, anh em và vượt ra khỏi dòng họ là quan hệ cộng đồng láng giềng. Tổ chức *Phe/hội* của người Tày phản ánh tình làng nghĩa xóm, tinh thần đoàn kết của cộng đồng tộc người. Có thể nói tục kết *phe/hội* là nét văn hóa truyền thống của đồng bào Tày, đó cũng là nét ứng xử tinh tế của của cộng đồng, làng xã, tinh thần tương thân tương ái, giúp đỡ nhau trong cuộc sống, nhất là những lúc hoạn nạn, khó khăn. Bởi vì người Tày cư trú theo kiểu mật tập, mọi người sống trong cùng một bản làng. Và chính tinh thần ấy đã nuôi dưỡng tâm hồn con người, giáo dục đạo lý làm người cho thế hệ mai sau.

Trong các bản làng, dù cộng cư hay cư trú độc lập, ngoài các mối quan hệ thân thuộc, tính chất cộng đồng thì tư tưởng “ *sống cây làng, sang cây nước* ” đều thể hiện đậm nét trong mỗi mặt của cuộc sống cư dân Tày, trở thành tập tục cổ truyền mang đậm tính nhân văn.

Hiện nay cùng với sự phát triển của xã hội thì mọi người càng dần xa rời nhau, quan hệ cộng đồng không còn đậm nét như trước nữa. Hơn nữa đất nước ta đang thực hiện phong trào toàn dân đoàn kết xây dựng đời sống văn hóa thì quan hệ cộng đồng cần phải quan tâm chú ý rất nhiều đến các tổ chức đoàn thể đặc biệt là tổ chức *phe/hội* trong bản làng người Tày. Đây là tổ chức phi quan phương nên có tác động tích cực, tiêu cực tới đời sống xã hội và tới công cuộc vận động xây dựng đời sống văn hóa mới, là một tổ chức có vai trò quan trọng trong đời sống của các cư dân trong làng bản, nhưng bên cạnh đó còn chứa một giá trị nhân văn sâu sắc.

Đặc biệt trong giai đoạn hiện nay đất nước ta đang bước vào thời kì công nghiệp hóa- hiện đại hóa, việc “*xây dựng một nền văn hóa tiên tiến đậm đà bản sắc văn hóa dân tộc*” được Đảng và Nhà nước quan tâm hàng đầu. Vì vậy, việc giữ gìn những giá trị văn hóa là nhiệm vụ rất cần thiết và tối quan trọng.

Nhận thấy được những vấn đề trên đây, đồng thời là một sinh viên học Khoa Văn hóa dân tộc thiểu số, em nhận thấy mình cần có trách nhiệm trong việc nghiên cứu và bảo tồn các giá trị văn hóa của các dân tộc quê hương mình. Chính vì những lý do trên em đã mạnh dạn chọn đề tài: *Tổ chức phe/hội của người Tày ở xã Định Biên, huyện Định Hóa, tỉnh Thái Nguyên* làm đề tài khóa luận tốt nghiệp của mình.

2. Lịch sử nghiên cứu

- Trong nhiều năm qua các nhà nghiên cứu nhân học, văn hóa học, ngôn ngữ học đã dành nhiều thời gian nghiên cứu về văn hóa dân tộc Tày. Song đối với vấn đề về tổ chức *phe/hội* thì chưa có công trình nào nghiên cứu một cách có hệ thống.

- Về tổ chức *phe/hội* này đã có một số công trình nghiên cứu đề cập đến song chỉ là một mục nhỏ trong các chuyên khảo hoặc một bài báo giới thiệu

sơ lược về *phe/hội* này của người Tày ở một góc độ nào đó, chứ không chuyên sâu. Do vậy, về mặt tư liệu còn rất hiếm hoi

- Các công trình nghiên cứu về văn hóa dân tộc Tày khá sâu phải kể đến như: “*Các dân tộc Tày- Nùng ở Việt Nam*” do Bé Viết Đăng và các cộng sự (NXB Khoa học xã hội, Hà Nội, 1992); *Văn hóa Tày- Nùng* của tác giả Lã Văn Lô và Hà Văn Thư (NXB Văn hóa, Hà Nội, 1984), có đề cập khái quát tới tổ chức *phe* của người Tày trong phân tổ chức xã hội; *Văn hóa truyền thống Tày-Nùng* của các tác giả Hoàng Quyết, Ma Khánh Bằng, Hoàng Huy Phách, Cung Văn Lược, Vương Toàn (NXB Văn hóa dân tộc, Hà Nội, 1993) trong phần tang ma, đã đề cập sơ lược của tổ chức *phe* của hai dân tộc này; Trong *Phong tục tập quán của dân tộc Tày ở Việt Bắc* các tác giả cũng sơ lược đề cập đến tổ chức *phe/hội* của người Tày.

Có thể thấy, việc nghiên cứu về người Tày và văn hóa Tày ở Việt Nam nói chung và vùng Đông Bắc nói riêng đã được giới học giả chú trọng. Các kết quả nghiên cứu đã được công bố, không chỉ được đánh giá cao ở trong nước, mà còn được giới học giả quốc tế rất trân trọng. Tuy vậy, việc điều tra, nghiên cứu về tổ chức *phe/hội* của người Tày nói chung và của người Tày ở xã Định Biên cũng như ở Định Hóa, cho đến nay vẫn chưa được quan tâm đúng mức. Vì thế, cỡ lẽ đây là một mảng trong bức tranh văn hóa Tày chưa thực sự được làm sáng tỏ. Hy vọng với khóa luận này, tác giả sẽ có những đóng góp nhỏ bé nào đó về vấn đề này.

3. Mục đích nghiên cứu

Thực hiện đề tài này người viết hướng tới những mục đích sau:

- Góp phần tìm hiểu sâu hơn về tổ chức *phe/hội* của người Tày ở xã Định Biên, Định Hóa (Thái Nguyên).
- Xác định vai trò của tổ chức *phe/hội* trong đời sống xã hội của người Tày ở xã Định Biên, Định Hóa (Thái Nguyên).

- Tìm kiếm các giải pháp bảo tồn, phát huy các giá trị của tổ chức *phe/hội* của người Tày ở xã Định Biên, Định Hóa (Thái Nguyên).

4. Đối tượng, phạm vi, địa bàn nghiên cứu

- Đối tượng nghiên cứu chính của khóa luận là tổ chức *phe/hội* của người Tày ở xã Định Biên, Định Hóa (Thái Nguyên).

- Đề tài tập trung nghiên cứu về tổ chức phe hội của người Tày ở Xã Định Biên, huyện Định Hóa, tỉnh Thái Nguyên, trong khoảng thời gian trước và sau *Đổi mới* đến nay.

5. Phương pháp nghiên cứu

Khóa luận tuyệt đối trung thành với phương pháp luận của chủ nghĩa Mác – Lê nin và tư tưởng Hồ Chí Minh. Đó là việc coi tổ chức *phe/hội* là một thành tố thuộc văn hóa chuẩn mực xã hội của của cộng đồng người Tày ở Định Biên (Định Hóa, Thái Nguyên), và sự thay đổi *phe/hội* là hệ quả tất yếu của sự tương tác giữa con người với môi trường xã hội ở nơi họ sinh sống; trong quá trình nghiên cứu, *phe/hội* luôn luôn được xem xét ở trạng thái vận động, biến đổi, và tương tác với các thành tố văn hóa khác;...

Điều dã dân tộc học là phương pháp tiếp cận chủ đạo của khóa luận. Các kỹ thuật chủ yếu bao gồm: Tham dự, quan sát, phỏng vấn - hỏi chuyện, ghi âm, ghi chép, vẽ, chụp ảnh... được sử dụng trong quá trình điều tra, nghiên cứu ở Định Biên. Để thu thập tư liệu, tác giả đã nghiên cứu thực địa ở các bản làng thuộc xã Định Biên nhiều đợt. Trong thời gian trên, tác giả đã gặp gỡ, phỏng vấn, hỏi chuyện,... các vị lãnh thành, cán bộ văn hóa xã, các trưởng bản, bà con người Tày,... về các khía cạnh của tổ chức *phe/hội*. Kết quả thu được từ quan sát thực địa, phỏng vấn – hỏi chuyện là nguồn tư liệu quý giá, được sử dụng trong biên soạn khóa luận.

Để bổ sung tư liệu cho khóa luận, việc nghiên cứu các công trình đã

công bố, các tài liệu thống kê, báo cáo của các cơ quan quản lý xã hội, văn hóa các cấp,... cũng được chú trọng. Trong đó, các kết quả nghiên cứu trong các công trình đã được công bố, được tác giả đặc biệt chú ý khai thác, sử dụng trong khóa luận.

6. Đóng góp của khóa luận

- Cung cấp thêm nguồn thư liệu điền dã mới cho việc nghiên cứu về người tày ở Định Biên, Định Hóa và tổ chức *phe/hội* của họ. Góp phần tìm hiểu sắc thái riêng của cộng đồng Tày ở Định Hóa (Thái Nguyên).

- Kết quả nghiên cứu của khóa luận có thể sẽ là tài liệu tham khảo hữu ích cho các cán bộ và những người đang tham gia công tác xã hội ở địa phương.

7. Nội dung và bố cục của khóa luận

Ngoài phần *Mở đầu*, *Kết luận*, *Phụ lục*, nội dung chính của khóa luận được trình bày trong ba chương chính:

Chương 1: Khái quát về người Tày ở xã Định Biên, huyện Định Hóa, tỉnh Thái Nguyên

Chương 2: Phe/hội trong xã hội truyền thống của người Tày ở xã Định Biên, huyện Định Hóa, tỉnh Thái Nguyên

Chương 3: Những biến đổi của phe/hội trong xã hội người Tày ở xã Định Biên, huyện Định Hóa, tỉnh Thái Nguyên hiện nay

DANH MỤC TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Đào Duy Anh (1957), *Nguồn gốc dân tộc Việt Nam*, Nhà xuất bản Văn hóa dân tộc, Hà Nội.
2. Đỗ Thúy Bình (1994), *Hôn nhân và gia đình các dân tộc Tày, Nùng và Thái ở Việt Nam*, Nhà xuất bản Khoa học xã hội, Hà Nội.
3. Khổng Diễm (1995), *Dân số và dân số học tộc người ở Việt Nam*, Nhà xuất bản Khoa học xã hội, Hà Nội.
4. Khổng Diễm và các tác giả (1996), *Những đặc điểm KT-XH các dân tộc miền núi phía Bắc*, Nhà xuất bản Khoa học xã, Hà Nội.
5. Bé Viết Đăng (1996), *Các dân tộc thiểu số trong sự phát triển kinh tế xã hội ở miền núi*, Nhà xuất bản Chính trị quốc gia – Nhà xuất bản Văn hoá dân tộc, Hà Nội.
6. Bé Viết Đăng và các tác giả (1992), *Các dân tộc Tày - Nùng ở Việt Nam*, Nhà xuất bản Khoa học xã hội, Hà Nội.
7. Nguyễn Khoa Điềm (1994), *Giữ gìn và phát huy bản sắc văn hóa dân tộc*, Tạp chí văn hóa nghệ thuật, số 2, Hà Nội.
8. Nguyễn Chí Huyền (và các tác giả), *Nguồn gốc lịch sử tộc người vùng biên giới Phía Bắc*, Nhà xuất bản Văn hoá dân tộc, Hà Nội, 2000.
9. Lã Văn Lô, Hà Văn Thư (1984), *Văn hóa Tày - Nùng*, Nhà xuất bản Văn hóa Hà Nội.
10. Lã Văn Lô, Đặng Nghiêm Vạn (1968), *Sơ lược giới thiệu các nhóm dân tộc Tày, Nùng - Thái ở Việt Nam*, Nhà xuất bản Khoa học xã hội, Hà Nội.
11. Hoàng Nam (2004), *Văn hóa các dân tộc vùng Đông bắc Việt Nam*, Trường Đại học Văn hóa Hà Nội.
12. Hoàng Nam (1998), *Bước đầu tìm hiểu văn hóa tộc người Việt Nam*, Nhà xuất bản Văn hóa dân tộc, Hà Nội.

13. Hoàng Tuấn Nam (1994), *Việc tang lễ cổ truyền của người Tày*, Nhà xuất bản văn hóa dân tộc, Hà Nội.

14. Hoàng Văn Páo (1996), *Lễ hội Lồng Tồng của người Tày bản Chu, xã Hưng Đạo, huyện Gia Bình, tỉnh Lạng Sơn*, Nhà xuất bản Văn hóa dân tộc, Hà Nội.

15. Hoàng Quyết, Ma Khánh Bằng, Hoàng Huy Phách, Cung Văn Lược, Vương Toàn (1993), *Văn hóa truyền thống Tày-Nùng*, Nhà xuất bản Văn hóa dân tộc, Hà Nội.

16. Đảng bộ xã Định Biên (2000), *Lịch sử Đảng bộ xã Định Biên*, Nhà xuất bản Đại học Thái Nguyên, Thái Nguyên.

17. Tỉnh Ủy – UBND tỉnh Thái Nguyên (2009), *Địa chí Thái Nguyên*, Nhà xuất bản Chính trị quốc gia, Hà Nội.

18. Viện Dân tộc học (1978), *Các dân tộc ít người ở Việt Nam (các tỉnh phía bắc)*, Nhà xuất bản Khoa học xã hội, Hà Nội.

19. Viện Dân tộc học (1975), *Về vấn đề xác định thành phần dân tộc các dân tộc thiểu số ở miền Bắc Việt Nam*, Nhà xuất bản Khoa học xã hội, Hà Nội.

20. Viện Dân tộc học (1980), *Góp phần tìm hiểu bản lĩnh bản sắc các dân tộc ở Việt Nam*, Nhà xuất bản Khoa học xã hội, Hà Nội.

21. Viện Dân tộc học (1996), *Những biến đổi về kinh tế - văn hoá các tỉnh miền núi phía Bắc*, Nhà xuất bản Khoa học xã hội, Hà Nội.